

Voluntariat per la llengua: canviar les normes d'ús

per Bernat Joan i Marí

Si em demanàveu quin és l'obstacle fonamental que té plantejat avui la llengua catalana per poder accedir a la plena normalitat d'ús, hauria de respondre que són unes normes d'ús que en minimitzen la presència. Les normes d'ús social de la llengua no estan escrites enlloc, però se suposen amb tanta força que resulta d'allò més difícil redireccionar-les. Les normes d'ús estan profundament incardinades en la psicologia social de la nostra gent, i costa un esforç extraordinari la seua modificació. Però resulta una condició imprescindible per capgirar la situació de minorització en què es troba la llengua catalana (en major o menor grau) a la major part del territori lingüístic. I, precisament, allà on la situació del català es troba més normalitzada, més assentada socialment, és perquè aquest canvi de normes d'ús, de sentit comú lingüístic, ja s'hi està produint clarament.

Normes d'ús contra normalitat d'ús

Les normes d'ús més contraproductives per a un ús social adequadament regularitzat de la llengua catalana són les següents (i no pretenc, de cap de les maneres, ser exhaustiu):

Canviar de llengua amb els castellanoparlants.— Aquesta norma d'ús, molt generalitzada a Eivissa, prou general a les Balears, potser més infreqüent a llocs com la part forana de Mallorca, i encara més infreqüent en determinades comarques del Principat, és letal

per a la normalitat social de la llengua catalana. Si canviem de llengua amb els castellanoparlants (o amb els parlants d'altres llengües que viuen entre nosaltres —i que, generalment, usen el castellà per comunicar-s'hi—), impedim un accés normal a la nostra comunitat lingüística. El nostre canvi sistemàtic els mostra que el català és superflu. Els catalanoparlants ja som bilingües: els castellanoparlants, en conseqüència, es poden estalviar d'haver-ho de ser ells. Amb aquesta norma d'ús, reduïm dràsticament la presència social de la llengua catalana, posam una barrera als no catalanoparlants i donam a entendre que no fa falta que aprenguin la nostra llengua.

Parlar castellà amb la gent que no ens pareix de ca nostra.— Avui dia la nostra societat ha esdevingut extraordinàriament complexa. Hi ha persones vingudes d'arreu del món. A l'illa d'Eivissa, els immigrants recents són devers un 20 % de la població, i procedeixen dels cinc continents. N'hi ha de totes les races, i les llengües parlades a la nostra illa deuen superar el centenar. Però aprendre llengües és una capacitat que tenim els éssers humans. Sense anar més lluny, és una de les característiques que ens fa humans. Per tant, tothom que ve pot aprendre català (i, per estar en igualtat de condicions amb els indígenes —és a dir, amb nosaltres— hauria de saber parlar català). Suposar que algú perquè és negre, perquè té trets orientals o perquè porta vel o xil·laba no sap parlar català constitueix, des del meu

punt de vista, un acte de menyspreu. Això el poeta mallorquí d'origen guineà Guillem d'Efak —negre de raça— ho arreglava fàcilment. Quan algú li parlava en castellà, sense immutar-se, deia: “que potser faig cara de foraster?”

Parlar castellà amb la gent amb qui un està acostumat a parlar en aquesta llengua.— Hi ha una dita eivissenca que resa: “més val matar un home que posar un mal costum”. Tampoc no es tracta de carregar-nos ningú, però, efectivament, el costum sol ser la base de moltes actuacions irracionals. Quan algú diu que hem de defensar els nostres costums (juntament amb la nostra llengua i amb la nostra cultura), tenc tendència a pensar que no hem de ser tan expeditius: alguns costums sí que els hem de defensar, però d'altres no. Per exemple, tots aquells que vagin en contra de la igualtat de les persones, o els que van en detriment de la nostra pròpia llengua i cultura, no fa falta que els defensem per res. Al contrari: hauríem d'eradicar-los. En un país com el nostre, molta gent que ha vingut a viure entre nosaltres, efectivament, parla castellà. I, en el procés d'adaptació, la majoria dels autòctons també els parlen en castellà. Però la gent té, com hem dit abans, la capacitat d'aprendre llengües. De manera que molts que fa uns anys eren castellanoparlants ara també són (almenys potencialment) catalanoparlants. Hem de continuar parlant castellà amb ells, encara que hi estiguem acostumats? Aquesta reflexió em duu a pensar en com

hem canviat els hàbits amb persones amb qui havíem establert un cert costum, a través del temps. El pis d'estudiant que vaig compartir potser seria un exemple de com es produeixen aquests canvis. Hi convivíem un formenterer, un eivissenc, un eivissenc amb la meitat de la nissaga a Aguarain (Euskadi) i un altre eivissenc amb mitja nissaga a Albacete. Originàriament, dos érem catalanoparlants i dos castellanoparlants. Els dos que parlaven habitualment castellà, emperò, anaven fent un esforç per aprendre català. Havíem tengut, efectivament, el costum de parlar-nos en espanyol. Però un dia, de manera racional i raonada, vàrem decidir parlar-nos en català. Perquè era allò que tots plegats consideràvem més adequat. Ara, per atzars del destí, treballam en coses molt diferents, però tots som catalanoparlants i catalanoparlants (i un dels quatre, així mateix, treballa per la normalització de l'aragonès).

Parlar en espanyol amb els desconeguts.— Suposar que algú que no coneixem no parla ni entén la nostra llengua, no només constitueix una excentricitat estadística (un setanta-cinc per cent dels habitants de les illes Balears són capaços de parlar català sense cap tipus de problemes), sinó que, a més, esdevé una falta de respecte. Parlar en espanyol, de manera sistemàtica, amb desconeguts, fa que moltes de les converses que es produeixen, avui dia, entre catalanoparlants, a la nostra part del món, siguin en espanyol. Quan les persones que intervenen en una conversa d'aquest tipus s'adonen que són ambdues catalanoparlants, no poden evitar, com és lògic, una notable sensació de ridícul.

No parlar en català davant un grup extens de persones.— Efectivament, a la nostra part del món, dins un grup relativament gros de persones (una associació de veïns, un sindicat, una associació de mares i pares d'alumnes, un club esportiu...), és gairebé inevitable que no n'hi hagi unes

quantas que no siguin catalanoparlants. Ara bé, com ja hem apuntat anteriorment, el fet que no siguin catalanoparlants no implica que, en la majoria dels casos, no coneguim la llengua catalana (almenys a nivell de comprensió passiva). Per tant, per què hem de suposar que no ens entendran, en un context de públic més o manco extens?

Aquestes normes d'ús —i algunes d'altres—, tal i com hem apuntat, més amunt, fan que la fesomia sociolingüística de la nostra societat no s'adigui amb la realitat de la seua composició. A causa d'aquestes normes d'ús, fa la impressió que els castellanoparlants són molt més nombrosos, a ca nostra mateix, que no els catalanoparlants. I, per tant, entrebanquen enormement la incorporació sociolingüística de les persones novingudes a la nostra part del món. Per avançar en el procés de normalització lingüística, per tant, és molt important anar desgranant aquestes normes d'ús i modificant-les, revertir-les. Quan parlem en català normalment amb persones que no parlen el català però que l'entenen; quan ho facem amb persones amb qui ens havíem acostumat a parlar català; quan parlem la nostra llengua tranquil·lament amb tothom, tant si el coneixem com si no; quan ho facem sense cap tipus de complex en públic, aleshores el camí cap a la plena normalització de la llengua catalana estarà totalment garantit.

El voluntariat per la llengua, una experiència d'èxit

Per esdevenir un parlant fluid en català, no existeixen secrets: s'ha de fer el que es fa amb qualsevol altra llengua que hom aprengui de bell nou, que és parlar-lo. Esdevendríem fluids en anglès, si mai no el parlàvem, per molta gramàtica anglesa que estudiàssim? El que ocorre moltes vegades —tenint en compte les normes d'ús més habituals entre els catalanoparlants— és que la

gent que aprèn català no té ocasió de practicar-lo amb normalitat amb els que ja en sabem.

Aquesta queixa, mentre he estat president del Consorci per la Normalització Lingüística (en tant que secretari de Política Lingüística de la Generalitat) de Catalunya, m'ha arribat moltes vegades: persones que han vingut de Senegal o de Namíbia, del Marroc o d'Algèria, d'Equador o de les Filipines, es queixen que no tenen l'ocasió de parlar el català amb normalitat, malgrat que l'estan aprenent a través de la potent xarxa de cursos de llengua catalana que el consorci els posa a l'abast. "On ens amagau el català? Per què ens amagau la vostra llengua?" El plany és d'una al·lota d'Equador que se sent, molt justament, exclosa per aquesta actitud de molts catalanoparlants. (I, tot sigui dit entre parèntesi, això ocorre al Principat, on, segons les dades estadístiques de l'últim Estudi d'Usos Lingüístics de la Població de Catalunya, un 20 % dels ciutadans usen sempre el català i no canvien de llengua davant els que els parlen en espanyol; pensem què deu ocórrer a Eivissa!).

Per esdevenir parlant fluid del català, per tant, hem d'oferir a les persones novingudes l'oportunitat de parlar-lo normalment. És dins aquest context que es va crear, al Principat, el programa del Voluntariat per la Llengua. El programa va néixer a Cornellà de Llobregat, a l'ajuntament, i és d'allò més senzill: es tracta de posar en contacte persones que parlen català amb d'altres que el

Per avançar en la normalització és important parlar en català tranquil·lament, amb tothom

Trobada de voluntaris de *Paraula* en una visita a les coves de can Marçà, al port de Sant Miquel (Foto: Esperança Llorenç).

comencen a parlar o que en tenen nocions (l'entenen però no el parlen) per practicar conversa en català. De Cornellà el programa es va estendre a tots els centres de normalització lingüística del Consorci per la Normalització Lingüística, al Principat. I, d'allí, s'ha estès a Andorra i es comença a organitzar, amb un cert èxit, a les Illes Balears i al País Valencià. Així mateix, també està en procés d'expansió a d'altres llocs d'Europa amb característiques sociolingüístiques semblants a les nostres. Ja hem establert contactes amb associacions de Còrsega, del País de Gal·les i de la Pomerània (a Polònia) i de la Ladínia (al nord d'Itàlia, a la província del Trentino).

A hores d'ara, només al Principat, hi ha al voltant de nou mil parelles lingüístiques, i el programa es troba en plena expansió. La Comissió Europea el va premiar com una de les millors iniciatives per introduir en una llengua a persones procedents d'altres comunitats lingüístiques.

Xerrem?

Al voltant del Programa del Voluntariat per la Llengua s'ha produït un procés d'expansió d'altres experiències, que sorgeixen gràcies a la imaginació, l'espenta i l'espontaneïtat de la societat civil. L'últim d'aquests programes parteix de la Coordinadora d'Associacions per la Llengua (CAL) i és el programa "Xerrem?". Es tracta d'un programa nascut al voltant del Voluntariat per la Llengua i que es basa no en les parelles lingüístiques, sinó en els grups de conversa.

A hores d'ara, associacions de veïns, associacions de pares i mares, grups excursionistes, centres d'esbarjo, parròquies, etc, comencen a organitzar grups de conversa, generalment amb persones que ja han passat pel voluntariat per la Llengua i que volen consolidar els seus coneixements de llengua catalana.

En aquests grups, des del nostre punt de vista, no només consoliden els seus coneixements

de català, sinó que desenvolupen moltes d'altres habilitats socials, com ara la capacitat de parlar en públic, l'habilitat per argumentar, la capacitat de trenar un discurs sòlid i coherent, i un llarg etcètera.

Com que no comptam amb els instruments bàsics per construir la normalitat lingüística, com que els Països Catalans (encara) no tenim estat propi, hi hem de posar imaginació, esforç, entusiasme i constància. I això és el que fa que el Voluntariat per la Llengua, a hores d'ara, estigui convertint-se en l'embrió del que ha de ser una autèntica revolució sociolingüística. Crec ben sincerament que la tasca fonamental dels catalanoparlants de fora del Principat (és a dir, rossellonesos, valencians, mallorquins, formenterers, menorquins, algueresos i eivissencs) és fer que tots aquests programes s'estenguin al conjunt dels Països Catalans. Per revertir les normes d'ús, a favor nostre, dins tot el territori de la nostra àrea lingüística (que, per mi, equival a dir, de la nostra nació). ■